

RYGJAVERN

NR. 2 / 2009 - 34.ÅRGANG

Utgitt av Naturvernforbundet i Rogaland

Vi er mange, men ønsker å bli flere

Som Rogalands representant i Norges Naturvernforbund sitt landsstyre får jeg 4-5 Oslo-turer i året. Der treffer jeg et knippe mennesker fra hele landet. Mennesker som brenner for å ta vare på naturen. Spennende mennesker som har opplevd mye, og som har litt av hvert å fortelle. Det gir inspirasjon og mentalt påfyll!

Jeg er utrolig stolt over å være en del av denne store og viktige demokratiske naturvernorganisasjonen. Vi har fylkeslag over hele landet, og i underkant av 100 lokallag. Pr. 31.12.08 hadde vi 18.700 medlemmer, herunder utrolig mange ildsjeler. Samlet sett representerer alle i NNV et omfattende faglig nettverk som sikrer dyp innsikt i natur- og miljøspørsmål.

Med ukuelig optimisme er vi altså mange som kjemper mot en tilsynelatende evig strøm av utbyggingsplaner og brutale arealinngrep. Planer som ikke tar nok hensyn til sårbare naturtyper eller – arter, planer som etter vårt syn koster for mye. Vi er en viktig stemme for alle dem som ikke har noen stemme!

I august reiser noen av oss fra Rogaland på landsmøte i Bergen. Landsmøte er vårt øverste organ der sekretariatet vårt, fylkessekretærer og representanter fra alle fylkes- og lokallag er samlet. En av sakene blir å vedta det neste arbeidsprogrammet, som angir hvilke satsingsområder vi skal jobbe med de neste to årene. Selv om vi er mange frivillige og har ca. 28 årsverk ansatt i Oslo, er det begrenset hva vi får til - og vi må prioritere. Vi kan bli mange flere, og vi har derfor et mål om å bli 21.000 medlemmer innen utgangen av 2010. Jeg oppfordrer derfor alle medlemmer i Rogaland om å verve minst ett nytt medlem hver. Vi trenger flere mennesker som bryr seg; flere naturvernere!

-Et gufs fra fortida

Dommerne i Gulatingslagmannsrett, Carl Petter Martinsen og Lidvard Faaberg (midten) kjøpte ikke argumentene til Naturvernforbundet og Arild Austerheims advokat, Kjell M. Bryggfeldt (t.h.). Skogbrukssjef Harald H. Løland (t.v.) trakk det lengste strået.

Landbruket kan bygge som de vil i høyfjellet så sant det er sau og litt skog. Fylkeslandbruksstyrets vedtak om å tillate bygging av Tjellmenveien i 2004 var gyldig, fastslo Gulatingslagmanns-

rett. Dommen ble stadfestet i mars i år.

- Kjennelsen er et gufs fra fortida. Den viser samtidig at veiforskriften i landbruket undergraver Stortingets

vedtak om å stanse tapet av naturmangfold innen 2010, uttaler Erik Thoring som representerte Norges Naturvernforbund i tvistesaken mot staten.

Søndag er det fisketur med "Riskafjord II"

Søndag 29.juni inviterer vi til fisketur på Byfjorden. Veteranskipet "Riskafjord II" blir for anledningen "omgjort" til fiskebåt og det er den godt egnet til med sin store dekksplass. Vi går til kjente fiskeplasser i området utenfor Bru, og gjør deretter landhogg på Langøy. Her er det muligheter for grilling, bading og turgåing. Vi har også med oss dykkere og marinbiolog. Kanskje dykkerne kommer opp med tang og tare og annet spiselig fra dypet utenfor Langøy?

Naturloser: Siri Ødegaard og Randi Olden.

Avgang: fra Hommersåk kl 10, fra Skagenkaia kl 11.

Priser: Voksen kr 190/barn kr 90/ fam. kr 400. Billetter kjøpes ombord eller hos Stavanger Turistforening (turkode 927)

Arr: Naturvernforbundet, Miljøagentene og Olden Artic Diving.

Fra fisketuren i Byfjorden i 2006.

RYGJAVERN

NUMMER 2 - 2009
34. ÅRGANG

Redaksjonen ble avsluttet 14. juni 2009
Viderebruk av stoff er tillatt ved
kildehenvising

Redaksjon: Erik Thoring (ansv.),
Per Anda (design og montasje)

Utgiver: Naturvernforbundet i
Rogaland

Opplag: 1200

Trykk: Bryne & Stavanger Offset AS

Kontoret er vanligvis åpent
mandag og tirsdag 9-16

Org.nr.: 971 339 993

Besøksadresse: Sandvigå 24, 5.etg.

Postadresse: Pb. 441, 4002 Stavanger

Telefon/faks: 51 52 88 11 / 51 52 88 15

E-post: rogaland@naturvern.no

Hjemmeside:

www.naturvern.no/rogaland

Bankgiro: 3201.41.37571

Daglig leder: Erik Thoring
mob/tlf: 416 83 238 / 51 89 06 90

Styreleder: Eirin Hivand Haneberg
tlf: 51 47 98 59

Lokallag og kontakter:

Strand: Egil Tjensvold
tlf: 51 74 75 20

Dalane: Eirin Hivand Haneberg

tlf: 51 47 98 59

Suldal: Jarle Lunde

tlf: 52 79 70 33

Nord-Jæren: Erik Thoring

tlf: 51 89 06 90

Førsteårstilbud medlemskap:

Familiemedlem: 200,- (420,-)

Hovedmedlem: 175,- (350,-)

Student/pensjonist: 100,- (175,-)

Pris i parentes gjelder for følgende år:

Medlemskap tegnes på vår hjemmeside

www.naturvern.no/rogaland eller

e-post: rogaland@naturvern.no

Postadresse:

Postboks 441, 4002 Stavanger

Kontor i Stavanger:

Sandvigå 24, 3 etg.

kontordag: mandager

Internett:

www.nu.no

Nettverk bestående av 13 naturvern,-
fritid- og friluftsforsamlinger samt fire
interkommunale friluftsråd.

Sekretariat: Naturvernforbundet i Rogaland

Koordinator: Emily Halvorsen

Tlf: 46850786

E-post: rogaland@fnf-nett.no

Hjemmeside: www.fnf-nett.no/rogaland

Styret besøkte Bio Dalane AS

I april i år ble Rogalands første store biovarmesentral åpnet i Egersund. I mai var styret i NiR på befaring.

Den nye biovarmesentralen på Lagård har fem kunder, men det er rom for flere. Disse fem er:

- Eigersund sjukehus
- Dalane videregående skole
- Lagård bo- og servicesenter
- Lagård ungdomsskole
- Lagård svømmehall (tilkopling sommaren 2009)

Med en investering på snaut 12 mill. kroner kan varmesentralen levere 3,5 mill. CO₂-nøytrale kWh. Dvs. mest en million kWh utover behovet hos dagens kunder. Anlegget er miljøvennlig også når det gjelder partikkelutslepp. Bio-kjelen i anlegget svarer til 200 vanlige vedovner, men utsleppet svarer til utslepp fra 3 - 4 vanlige vedovner.

Biovarmeanlegget er svært driftssikkert og kan nytta alle typer flis,

All slags flis kan brukes i fyrkjelen til Bio Dalane AS, forteller Sigvald Nodland, nr 2 fra høyre.

både fuktig og tørr. Årsbehovet vil bli om lag 1500 fastkubikkmeter skogsvirke. Anlegget er automatisert og drifta kan i stor grad styres med PC og mobiltelefon.

Bio Dalane AS er et nyetablert selskap fra 2007 med 59 aksjonærer.

De aller fleste er lokale jord- eller skogbrukere, i tillegg til Vestskog BA, Skogselskapet i Rogaland og AT Biovarme. Selskapet har fått støtte som pilotanlegg av Innovasjon Norge.

Eirin fortsetter som leder

Eirin Hivand Haneberg fra Sokndal er gjenvalgt som styreleder i Naturvernforbundet i Rogaland. Hun er også gjenvalgt som Rogalands representant i Norges Naturvernforbunds landsstyre. Årsmøtet ble avviklet mandag 20. april på Martinique i Stavanger.

Det ble gjort få rokninger i sammensetningen av styret. Bjarte Hetland ble gjenvalgt for en ny to års periode i styret. Ketil Waagbø, som har vært styremedlem siden 2001, takket for seg og byttet plass med Ellen Jepson som har vært varamedlem. Jørund Ubøe Soma og Imke Schöberle ønsket å gå ut ut som varamedlemmer og ble erstattet av Marius Harlem fra Stavanger og Kjell Mjølshes fra Bryne.

Førstnevnte kjenner mange fra NRK Rogaland, mens Kjell er

aktivt medlem i Norsk Ornitologisk Forening.

Femten medlemmer deltok i forhandlingene som ble avviklet rekordraskt, på en time. Årsmøtet vedtok styrets forslag til regnskap for 2008 og budsjett og arbeidsplan for 2009. Dokumentene kan du se på vår hjemmeside.

Styret i 2009 ser slik ut:

- Eirin Hivand Haneberg, Sokndal.
- Ellen Jepson, Stavanger
- Bjarte Hetland, Stavanger
- Reidun Ravndal, Sandnes.
- Erlend Randeberg, Stavanger
- Siri Ødegaard, Stavanger

Varamedlemmer:

- Marius Harlem, Stavanger
- Kjell Mjølshes, Bryne
- Elin Rydningen, Rennesøy
- Randi Olden, Stavanger
- Ketil Waagbø, Stavanger

Eirin Haneberg bor i Sokndal og jobber som næringsmiddelinspektør i Mattilsynet i Egersund.

les grønne nyheter fra rogaland

www.naturvern.no/rogaland

Litle Marøy ryddes

Litle Marøy sjøfuglreservat utenfor Stavanger er ryddet for skog og kratt i vinter. Bare på den nordre halvdel av øya var det nok trær til å fylle 80 vedsekker. I mai ble sekkene transportert til land av Havnevesenet og Stavanger natur- og idrettsservice. Veden går til grunneier.

I løpet av høst og vinter skal arbeidet slutføres. Hogsten blir gjort av Naturvernforbundet og finansiert av fylkesmannen og Stavanger kommune. Måkekolonien som forsvant i 2004-2005 har ikke vist tegn til å komme tilbake. I år ble det registrert to hekkende par svartbak.

80 sekker ved ble lastet ombord i Havnevesenets båt, ført av Yngvar Skjæveland.

Mye folk og god stemning

2000 personer besøkte Naturdagene på Dyrsnes ved Store Stokkavatn forrige helg. Et drøyt titall friluftsliv- og naturvernorganisasjoner presenterte seg selv og inviterte til mange forskjellige aktiviteter. Naturvernforbundet og Miljøagentene deltok på arrangementet for andre gang. I fjor var det det dårlig vær og lite folk. I helga var det sol og varme og gårdsplassen utenfor Stavanger friluftslivssenter (Dyrsnes naturlåve) sydet av liv, bålryk og god stemning. Naturvernforbundet inviterte til snekring av fuglekasser og noen benyttet sjansen til å få med seg en kasse hjem.

Varaordfører i Stavanger, Bjørg Tysdal Moe åpnet Naturdagene.

Klimakameratene mot Frp

Ikke uventet var det Gunnar Kvasheim (V) og Hallgeir Langeland (SV) som var "mest enige" da Naturvernforbundet inviterte til miljøpolitisk debatt på Martinique etter årsmøtet i fylkeslaget 20. april. Med i politikerpanelet var Frp's miljøpolitiske talsmann, Ketil Solvik-Olsen og debatten ble ledet av vår egen Lars Haltbrekken. Drøyt 50 personer tilbrakte mandagskvelden på puben.

Mest enige om klima, Venstres Gunnar Kvasheim og SV's Hallgeir Langeland. T.v. Ketil Solvik-Olsen, FRP og til høyre møteleder Lars Haltbrekken.

Landsmøte i Bergen i august

Bergen er vertsby for Norges Naturvernforbunds landsmøte 21-23. august. Rogaland stiller med tre delegater, alle styremedlemmer: Erlend Randeberg, Marius Harlem og Randi Olden. Erik Thoring deltar som observatør. Styreleder Eirin Haneberg er medlem i landdstyret og stiller til valg for en ny to-års periode. Erik Thoring er varamedlem.

Emily styrer FNF

Emily Halvorsen fra Stavanger har overtatt stillingen som koordinator i FNF, Rogaland etter Anne Katrine Lycke i Stavanger Turistforening. Samtidig flyttes sekretariatet fra turistforeningen til Naturvernforbundet.

Forum for Natur og Friluftsliv, Rogaland har siden starten i 2001 vært den sentrale paraplyen for fylkets friluftsliv- og naturvernorganisasjoner. 16 organisasjoner med over 30 000 medlemmer deltar i FNF. Emily Halvorsen ble ansatt i ca 30 prosent stilling i mars i år, og har kontor felleskap med Naturvernforbundet i Sandvigå 24. Emily er oppvokst i Stavanger og utdannet siviløkonom fra University of Oregon. Hun stiftet familie i USA og bodde der fram til 2001. I Stavanger har hun blant annet jobbet som tekstilkunstner, farger og kursarrangør i regi av eget firma. Emily har fast kontordag på mandager og kan kontaktes på tlf. 46850786 eller e-post: rogaland@fnf-nett.no

Emily Halvorsen er ny koordinator i FNF, Rogaland.

Minneord om Per Olav Tveita

Naturverneren, lokalhistorikeren og entusiasten Per Olav Tveita fra Madla har gått bort, 65 år gammel. Per Olav døde under et opphold i Haydom i Tanzania i mai der han var engasjert som lærer ved Haydom Secondary School.

Per Olav var en av Naturvernforbundets mest markante talsmenn på 1970- og 1980-tallet. Først i Skien der han var lektor fra 1969 og raskt engasjerte seg i Telemark Natur- og Miljøvern, hvorav tre år som leder. Som kjemiker ble han særlig opptatt av de alvorlige utslippene til luft og vann fra tungindustrien i Grenlandsområdet.

Per Olav kom tilbake til Stavanger og Madla på slutten av 1970-tallet og fant raskt veien til Rogaland Naturvern. Først som redaksjonsmedlem i Rygjavern og deretter i to år som styremedlem. Fra 1979 ble Per Olav valgt inn som medlem i Naturvernforbundets landsstyre. To år seinere ble han valgt til formann i Norges Naturvernforbund. Per Olav var da lektor på St.Olav videregående skole. Etter at han avsluttet sitt tiltsverv i NNV var Per Olav engasjert i redaksjonen i Rygjavern fram til 1985.

De siste årene var det det lokalhistoriske miljøet på Madla som fikk mest glede av Per Olavs entusiasme, pågangsmot og store arbeidskapasitet.

Vi vil huske Per Olav som en positiv og engasjert naturverner som brukte sine store kunnskaper i en viktig miljøpolitisk brytningstid. Vi lyser fred over hans minne.

Statlige penger ødelegger kulturlandskap?

Stavanger kommune mottar betydelige statlige midler til erverv og tilrettelegging av friområder. Naturvernforbundet er sterkt kritisk til at statens penger blir brukt til å rasere det unike kulturlandskapet på Lierdal på Tasta.

Forbundet spør Direktoratet for naturforvaltning om Stavangers bruk av statlige midler samsvarer med målet om ivareta et av de best bevarte og intakte kulturlandskap på Nord-Jæren.

Heia Randaberg!

Et hav av blomstrende torvmyrull møter deg om du besøker Rygmyra i juli.

Rygmyra i Randaberg er trolig Nord-Jærens største intakte kystmyr. Nå er den vernet av politikerne i Randaberg. Naturvernforbundet roper tre ganger hurra!

Det overraskende vernevedtaket ble gjort i forbindelse med revisjon av kommuneplanen for 2009 til 2022. Også Hålandsholmen

og Visteholmen ble vernet. Førstnevnte ligger i Hålandsvatnet og har hatt en betydelig koloni med hettemåke. Visteholmen utenfor Viste Strandhotell har en bestand av krykkje som står oppført som sårbar i den nasjonale rødlista. Vernevedtaket skal følges opp med reguleringsbestemmelser som kan sikre verneverdiene på en god måte.

Det er all grunn til å gi en ekstra honnør til Randabergbuen Erling Sømme Kielland som har ivret sterkt sterkt for vernet. Han fikk i sin tid sikret Harestadmyra, og kan nå glede seg over at "den grønne landsbyen" på Nord-Jæren lever opp til sitt egenerkærte varemerke.

Kommunen kunne ikke vente

Hindalsdammen ved Hindal gård på Vaulen har vært tømt i en lengre periode i vår. Naturvernforbundet ba om at dammen ble fylt opp i god tid før den rødlistede sivhøna innok hekkeplassen. Men henstillingen ble avvist.

Hindalsdammen ble tømt i desember i forbindelse med bygging av en turveg. Vegprosjektet ble imidlertid stanset av Riksantikvaren. I mars kom kommunen til enighet med Riksantikvaren om en mindre massiv utbygging. I den forbindelse ba Naturvernforbundet om at byggearbeidene ble utsatt til høsten og at dammen straks ble oppfylt. Henstillingen ble avvist og først i midten av april ble byggearbeidene avsluttet.

Det er gjort hekkfunn av sivhøne i Hindalsdammen. Sivhøna står

på Nasjonal Rødliste over truede arter, under kategorien "nær truet". 21. april (se bildet) manglet det mer enn en meter til normal vannstand i Hindalsdammen. Det betyr høyst sannsynlig at dammen er uegnet

for hekking fordi sivhøna inntar hekkeplassen på denne tiden. I følge kommunens egne opplysninger skal det også være registrert ål i dammen. Ålen er sterkt truet og kan bli totalfredet fra 2010.

Store deler av Hindalsdammen var tørrlagt 21.april.

Naturvernforbundet mot alt?

Senterpartiets stortingsrepresentant, Erling Sande, mener Naturvernforbundet driver et dobbeltspill: Lars Haltbrekken krever økt satsing på fornybar energi, mens lokallagene hans går mot alle vannkraft og -vindkraftprosjekter som kommer opp i distriktene.

Sande har dessverre ikke bidratt til å dokumentere sine påstander. Han synes å være mer opptatt av å ta mannen framfor ballen. Dermed føyer han seg inn i rekken av useriøse aktører som er opptatt av å vedlikeholde myten om "forbundet som er mot alt".

For det er usanne påstander Senterpartisten bringer til torgs. I Rogaland har vi sagt ja til en rekke vannkraftutbygginger og enkelte vindkraftprosjekter.

I Rogaland går anslagsvis to av tre utbyggingsøknader (mini- mikro og småkraftverk) gjennom systemet uten at Naturvernforbundet ytrer seg. Vi bruker våre knapt tilmålte ressurser på prosjekter som er sterkt skadelige og som er viktige å stanse. Vi noterer at vi det siste året har fått økt støtte for vårt syn. I tre viktige utbyggingsaker det siste året har vi hatt støtte fra kommune, fylkeskommune og fylkesmann. Det gjelder Bringedalsbruket i Lund kommune, Flesåna i Suldal kommune og Svandalsfossen i Sauda. Hjelmeland kommune som har SP-ordfører støttet vårt nei til regulering av Sandvatn.

Naturvernforbundet gikk inn nær fordoblet kraftproduksjon i Jørpelandselva.

I den siste store kraftutbyggingen i Norge, Sauda-prosjektet, sa en samlet miljøbevegelse ja til en dobling av kraftproduksjonen, men uten å røre fossene til Saudafjorden og Hylsfjorden. I kampen om Jørpelandsvassdraget (2006) gjorde vi det samme: Ja til opprustning og nær doblet produksjon, men nei til naturødeleggende nye inngrep.

Når det gjelder vindkraft er det de siste årene tildelt tre konsesjoner hvorav vi har støttet to, nemlig Utsira og Tysvær. Høg-Jæren gikk vi mot. Vi har uttalt

oss negativt til alle vindkraftsøknader som ligger innenfor fylkesdelplanens nei-områder. Fylkesdelplanen er vedtatt av et enstemmig fylkesting, inkludert SP.

Vi har støttet havmøller, blant annet Lyse sitt prosjekt sør i Nordsjøen. Vi har sagt NEI til Lyse-gass i nye boområder i Stavanger og JA til fjernvarme basert på varmepumper. Det er helt i tråd med kommunens klimaplan som SP har vært med og vedta. Vi sa ja til bølgekraftverk (pilotprosjekt), men nei til lokaliseringen på vestsida av

Kvitøy. Bellona mente det samme. Nå skal kraftverket oppføres ved Svåheia i Egersund og det har vi ingen ting i mot.

Sande mener også å vite at Naturvernforbundet går mot bioenergi fordi vi protesterer på bygging av skogsveger. Det er nok en bløff. De fleste skogsveger og landbruksveger som bygges i Rogaland skjer uten våre innsigelser. De siste 10 åra har vi protestert på fem skogsbilveier, og fått medhold i en sak. Det er neppe til hinder for satsingen for bioenergi i fylket.

Hva gjør du, fylkesordfører?

Årsmøtet i Naturvernforbundet i Rogaland utfordret fylkesordfører Tom Tvedt med en henstilling om å utarbeide en handlingsplan for å stanse tapet av naturmangfold i Rogaland.

Her er årsmøteuttalelsen:

Ved siden av klimaendringene er tapet av naturmangfold den viktigste utfordringen vi står overfor. Alvorret i situasjonen er beskrevet i boka "Norsk Natur- farvel?", som kom ut i 2008. Boka gir et skremmende bilde av en utvikling som vil redusere vår naturarv dramatisk. "Norsk Rødliste 2006", utgitt av Artsdatabanken, viser at hele 3800 arter er mer eller

mindre truet i Norge. Omkring tusen av artene våre er kritisk eller sterkt truet. Om lag 35 prosent av disse artene lever i kulturlandskapet. 85 prosent av rødlisteartene er truet som følge av arealinngrep.

Også fremmede arter som står oppført på Norsk Svarteliste 2007 utgitt av Artsdatabanken, representerer en alvorlig trussel mot naturmangfoldet. Riksrevisjonen har i en rapport i 2007 konkludert med at: "Dagens arealforvaltning bidrar til en nedbygging av områder som Stortinget har vektlagt skal ivaretas". Det er helt nødvendig å stanse denne utviklingen.

Stortinget har vedtatt at tapet av naturmangfold skal stanses innen 2010. Dette må tas på alvor også i vårt fylke. I Rogaland er det et sterkt press for utbyggingstiltak som reduserer naturmangfoldet, for eksempel skogsbilveier, hyttebygging, småkraft- og vindkraftutbygging.

Årsmøtet henstiller til Rogaland Fylkeskommune om å utarbeide en handlingsplan med tiltak for å stanse tapet av naturmangfold i fylket. Arbeidet med planen må prioriteres slik at den kan foreligge i løpet av 2010.

Blant 503 rødlistede planter og dyr i Rogaland er tyrkerdua.

Mennesker og måker i fredelig naboskap

Helt siden Little Marøy ble vernet i 1982 har det vært en betydelig måkekoloni. Fra 2005 var det slutt. Hvorfor vet ingen med sikkerhet. Foto: Erik Thoring.

173 par fiskemåker hekket på hustak i Dusavik, Risavik og på Forus i fjor - nesten like mange som ble registrert i samtlige fuglefredningsområder og reservater i Rogaland. Tallene kommer fram i en rapport som Naturforvalteren AS har gjort på oppdrag for Naturvernforbundet. I rapporten blir det foreslått tiltak som kan minske konflikten mellom folk og fugl.

Med bakgrunn i konflikter mellom mennesker og sjøfugl som hekker i industriområdene på Nord-Jæren, har Naturvernforbundet i Rogaland og Naturforvalteren AS laget et prosjekt som har til hensikt å kartlegge hekkebestandene på industriak, samt foreslå tiltak som vil redusere problemet på sikt.

Til sammen ble 173 par fiskemåke, 13 par sildemåke, 2 par gråmåke, 4 par makrellterne og 3 par tjeld registrert i de tre industriområdene. På noen tak var det ansamlinger av ikke-hekkende fugler. Disse flokkene bestod for det meste av fugler som ikke var kommet i alder for hekking.

Ut fra målsetningen om sameksistens mellom fugl og folk i industriområdene på Jæren, oppfordrer vi til økt toleranse for dyrelivet og ikke minst forståelse for sjøfuglens vanskelige situasjon, som er et resultat av menneskelig påvirkning. Fiskemåken er i dag i ferd med å forsvinne som hekkfugl i Rogalands

skjærgård. Det anbefales derfor å gjennomføre konfliktdependende tiltak, som å sette opp gjerder rundt taket, slik at måkeungene forblir der til de blir flygedyktige, og ikke løper omkring på bakken der de voksne fuglene stupet fordi menneskene kommer i nærheten av/truer måkeungene.

Er måkene blitt mer urbane?

Fiskemåkene har forsvunnet fra mange hekkplasser i de ytre kystområdene (Larsen 2006 og 2008, Byrkjeland 2005 og Olsen 2007), men det er indikasjoner på at den i større grad trekker inn til urbane strøk der de blant annet hekker på bygninger. Totalt hekket det bare 112 par fiskemåker i fuglereservatene i Rogaland i 2008, mot nærmere 2500 par i 1978 (Larsen 2008). I Stavanger-regionen hekket det anslagsvis 500-600 par fiskemåker i 2008, de fleste på Tjuvholmen, Majoren, Plentingen i Havnebasenget, samt Ormøyholmen, Skeieholmen og Boganesholmen, som ikke er fredet (V. A. Larsen pers. medd.).

Stor bybestand

Tallene fra årets telling i industriområdene i Risavika, Dusavika og Forus viser at hele 30 % av fiskemåkene i regionen hekker her. I tillegg til undersøkelsene i Risavika, Dusavika og på Forus er det i 2008 rapportert om takhekkende sjøfugl på følgende steder på Nord-Jæren: Flere bygg på

Universitetsområdet på Ullandhaug (fiskemåke), Stavanger Svømmehall i Lars Hertervigsgate (sildemåke), Statens Hus i Lagårdsveien (fiskemåke), Norrøna Storkjøkken i Hjalmar Johansensgate, NSB godsterminalen i Paradis (bakkehekkende fiskemåke), Godalen Videregående skole, Østre ring (sildemåke) og Åsensenteret i Auglendsveien (fiskemåke) (kilde Naturvernforbundet i Rogaland 2008).

Årsaker

At en så stor del av restbestanden nå hekker i mer urbane strøk bør ha forvaltningsmessig betydning. Mange av industribyggene er bygget på måkenes naturlige hekkplasser, og en del måker er blitt værende der også etter utbyggingen. At flere måker har flyttet inn i industriområdene de siste årene, kan skyldes

faktorer som matmangel, forstyrrelser og predasjon. Årsakene til matmangelen på de tradisjonelle hekkplassene ved kysten er komplekse, men skyldes nok i stor grad menneskelige påvirkninger, som blant annet overfiske, taretråling, mudring og til dels også klimaendringer. Når fuglene har dårlig mattilgang blir de mer sårbare overfor forstyrrelser, både fra mennesker og fra rovdyr som mink og katt.

Meitemark

I løpet av de siste tiårene har måker blitt stadig vanligere å se i jordbrukslandskapet på Jæren. Endringene i jordbruket har ført til en så jevn og stor mattilgang for måkene, at de kan etablere hekkkolonier på egnede steder i nærheten (på taket av industribygg). Jorder blir i større grad nå enn før pløyd opp om våren, nye gresstyper fører til at gresset blir høstet tre til fire ganger per sesong. Dette skjer også til ulik tid på de ulike jordene. Etter slått blir det ofte gjødslet med bløtgjødsel. Alle disse aktivitetene fører til at store mengder meitemark (og andre smådyr) blir tilgjengelige for fuglene gjennom hele hekkesesongen. Ved ringmerking av måkeunger i industriområdet på Forus har måkeungene ved flere anledninger gulpet opp store mengder meitemark (egne obs.). En undersøkelse i Skottland viste at hele 55% av føden til en takhekkende koloni med sildemåker bestod av meitemark (Coulson & Coulson 2008). Sildemåken, som tradisjonelt er knyttet til de ytterste holmene, er også blitt vanlig forekommende i jordbrukslandskapet, og har hekket noen år på et bygg på Forus (13 par i 2008).

Flate tak på Fours er trygge "hekkeholmer" for måkene. Foto: Roy Mangernes.

Hvordan begrense hekking på tak

I rapporten er det gjort rede for ulike tiltak som er gjennomført for å begrense eller hindre hekking på hustak. Eksemplene er hentet fra inn og utland.

Begrense fuglenes tilgang til taket

Bruk av sene, vaier eller nett som spennes over taket. Gjort på riktig måte er tiltaket effektivt for å hindre hekking på tak. Men hvis det finnes tak i nærheten der det ikke er gjennomført tilsvarende tiltak, kan måkene etablere seg der.

Redusere mattilgangen

Eliminere eller redusere fuglenes tilgang til matavfall i nærheten av hekkelassene på hustak. Effekten kan være begrenset fordi måker kan fly langt avgårde for å finne mat. Nærliggende jordbruksområder er viktig matkilde særlig for fiskemåker.

Fjerning av reir og egg

Effektivt tiltak dersom det gjennomføres systematisk gjennom

Bruk av naturtro hubro har ingen skremmeeffekt viser erfaringer fra utlandet. Foto: R.A. Dolbeer

hekkesesongen og over flere år. Fuglene vil da oppgi hekkeplassen. Tiltaket er imidlertid ulovlig, men mindre det gis tillatelse etter bestemmelsene i viltloven.

Skremme voksne fugler

Avspilling av varselrop fra måker, utlegging av lekeslanger og bruk av plastikkhubro har svært kortvarig effekt. Måkene avslører raskt "jukset". Derimot kan ferdse på taket flere ganger daglig i måkenes ankomstperiode virke effektivt. Fuglene blir stresset av forstyrrelsene og vil etablere hek-

keplass andre steder.

Hindre måkeunger i å hoppe ned fra taket

Måkeunger hopper gjerne ned fra taket før de er flyvedyktige og oppholder seg på bakken i viss periode. Folk som kommer i nærheten av ungene vil da bli utsatt for angrep fra de voksne fuglene. Ved å sette opp gjerde rundt taket kan man hindre at ungene forlater taket før de er flyvedyktige. Det vil dempe den største konflikten mellom måker og mennesker.

Flytte måker fra tak til natur

Det hjelper antagelig lite å stenge måker ute fra ett tak, dersom det finnes egnede tak for hekking i nærheten. Hvis alle tak i et område blir stengt for hekking, må fuglene få gode hekkealternativer i nærliggende natur.

Restaurere gjengrodd gamle hekkelholmer

Holmer og småøyer som tidligere har fungert som hekkplass for sjøfugl, men er forlatt på grunn av gjengroing, kan restaureres og skjøttes slik at de igjen blir egnet som hekkplass for sjøfuglene.

Kunstige hekkelholmer

En kunstig øy (flåte) kan ankres opp utenfor kaiområdet i et område med liten trafikk. Den kunstige hekkeøya trenger bare å ligge ute i havnebassenget i hekketiden. Holmen vil være attraktiv for terner.

Rugeplattform

Bygging av en større rugeplattform vil ha samme funksjon som et industritak. Plattformen eller taket må plasseres i utkanten av industriområdet.

Bygging av våtmarksområde

Anleggelse av våtmarksområde med hekkeholmer kan være et velegnet kompenserende tiltak. Våtmarksområdet bør ligge i nærheten av industriområdet, men med tilstrekkelig avstand til nærmeste bygg/parkeringsplass.

Rugekasser for fiskemåke

Rugekassene settes på stolper og plasseres i nærheten av vann eller ved jordbruksmarker. Kassene er trygge for mink.

Minkbekjempelse

Systematisk felling og fangst av mink i naturlige hekkeområder for måker og terner vil ha gunstig effekt for fuglenes hekkesuksess.

I Nord-Norge kan du se rugekasser for fiskemåke. Foto: Roy Mangersnes.

Om rapporten

Rapporten er utgitt av Sandnes-firmaet Naturforvalteren AS på oppdrag fra Naturvernforbundet i Rogaland. Feltarbeidet er gjennomført i de tre største næringsområdene på Nord-Jæren:

- * Forus i kommunene Stavanger, Sola og Sandnes
- * Risavika i Sola kommune
- * Dusavika i kommunene Stavanger og Randaberg.

Feltarbeidet ble gjennomført i første halvdel av 2008. Telling av takhekkende sjøfugler ble gjennomført med bruk av helikopter 21.05.2008. I tillegg er det gjort registreringer og innhentet informasjon ved intervjuer av ansatte i bedrifter i de tre aktuelle områdene.

Rapporten er finansiert med økonomiske bidrag fra følgende bedrifter og offentlige institusjoner:

- Forus Næringspark
- BJ Services AS
- Acergy Norway AS
- Risavika Havn AS
- NorSea Group AS
- Total E&P Norge AS
- Statoil Hydro ASA
- Fylkesmannen i Rogaland
- Randaberg kommune
- Sola kommune
- Sandnes kommune
- Stavanger kommune

Tittel: Sjøfugl i urbane strøk – konflikt eller sameksistens?

Forfatter: Biolog Bjarne Oddane, Naturforvalteren AS, Sandnes.

Oppdragsgiver: Naturvernforbundet i Rogaland

Rapportnr: 2008-32

Rapporten er også tilgjengelig på www.rogaland.naturvern.no

Godt fuglekassesalg

Flatpakkede fuglekasser fra Naturvernforbundet og Uninor AS har gjort stor suksess i år. Mer enn 250 kasser ble solgt i vinter og vår. Fylkeslaget har ikke salgsapparat eller utsalgssted og derfor er vi interessert i å knytte kontakt med en eller flere forhandlere. Er det noe for deg, eller vet du om potensielle kontakter, setter vi pris på om du tar kontakt på tlf 416 83 238 eller med melding til rogaland@naturvern.no.

Fornuften seiret

Sandvolley-stjernene fikk ikke gjennomføre sitt planlagte reklamestunt på Preikestolen i mai. Fylkesmannen satte foten ned fordi Forsand kommune ikke hadde behandlet søknaden etter regelverket. Naturvernforbundet påklaget kommunens dispensasjonsvedtak 18.mai, men tillatelsen skulle gjelde fra samme dag. Ergo ville klagebehandling bli helt illusorisk.

Selv om reklamestuntet ble stanset av juridiske grunner, viste den store mediadebatten stor folkelig støtte til vårt syn. Sandvolley-bane med mange ti-tall tonn sand, reklameskilt og støyende helikoptertrafikk hører ikke hjemme på vårt nasjonale naturklenodium. Fornuften seiret!

Gode råd om sykkelstamvei

Det er vesentlig at etableringen av sykkelstamveg mellom Stavanger og Forus følges opp i det øvrige sykkelvegnettet i byområdet. Særlig tilkomstmuligheter og sykkeltrafikkens geografiske fordeling bør vektlegges, uttaler Naturvernforbundet til planprogrammet.

Vedlikeholdsbehov og -strategi for den nye infrastrukturen er andre temaer som bør omtales i

planarbeidet. Når det gjelder de ulike strekningene som skal utredes, vil vi særlig vektlegge delene som er i kontakt med grøntområder - både naturområder og matjord. Konsekvensene av å etablere ny infrastruktur her vil være viktig å få fram, mener forbundet.

Fiskemåka i alvorlig trøbbel

Måkene er en viktig del av naturopplevelsen på sjøen. Nå er det blitt færre av dem. Foto: Roy Mangersnes.

Sjøgugltellinger i Rogaland viser dramatisk tilbakegang for måkefugler og terner. Særlig urovekkende er situasjonen for en av de minste måkene, fiskemåke. I 1978 ble det talt omlag 2500 hekkende par i over 50 naturreservater og fuglefredningsområder i Rogaland. I 2008 var tallet sunket til rundt 200 par, en tilbakegang på formidable 92 prosent. Fortsetter utviklingen vil fiskemåken sannsynligvis forsvinne fra Vestlandet innen 2015.

Kollaps i Stavanger-skjærgård

Alle som ferdes med båt Stavanger-skjærgården ser at det fortsatt er måker her året rundt. Men mange har nok også registrert at enkelte store måkekolonier har kollapset i løpet av få år. Ved inngangen til dette årtusetet hekket det flere hundre par fiskemåker, sildemåker og gråmåker på Little Marøy, Ormøyholmen og Plentingen. I fjor var det bare noen få par igjen.

Situasjonen for Stavangers måker er ikke helsvart. På andre av byens hekkeholmer holder fiskemåkene stand. Det gjelder først og fremst Tjuvholmen, Majoren, Skeieholmen og Boganesholmen. Bestandene her talte i fjor anslagsvis 500-600 par.

Liten fisk, stor nytte

20 år med ubrutt nedgang skyldes i hovedsak matmangel. Mest sannsynlig fordi den vesle torskefisken tobis har blitt beskattet for hardt over lang tid. Tobis er ikke bare ettertraktet som fuglemat. Den er også etterspurt som fôr i en sterkt voksende oppdrettsindustri. Etterstrebelen har ført til overbeskattning og konsekvensene slår direkte ut for en rekke arter i det marine økosystemet. Matmangel kombinert med økende forstyrrelser fra båtferdsel, predasjon fra mink og gjengroing av gamle hekkplasser bidrar til økt stress og redusert hekkesuksess.

Det vil neppe bli bedre tider for måkene og ternene før den økologiske balansen i havet er gjenopprettet. Det kan ta tid. I mellomtiden må vi gjøre det vi kan for å ta vare på måkene og ternenes leveområder. Særlig fokus bør vi ha på fiskemåka. Både fordi den er mest truet og fordi hovedtyngden (ca. en fjerdedel) av den europeiske hekkebestanden har tilhold i Norge og Sverige.

Stavanger best på papiret

Å sikre fiskemåkens leveområder kan innebære tre tiltak: Rydding av gjengrodd hekkeholmer, syste-

matisk fangst av mink og ferdselsforbud i hekketida. Våren 2006 gjorde Stavanger vedtak om å verne seks hekkplasser for sjøfugl i skjærgården. Dessverre har vedtaket så langt hatt liten nytte for sjøfuglene. Det kan ikke innføres ferdselsforbud i verneområdene før det er vedtatt reguleringsplaner for holmene. Naturvernforbundet har gjentatte ganger bedt om at vernevedtaket fra 2006 blir effektivt, men naturvern står dessverre lavt på kommunens dagsorden. Det er heller ikke laget forvaltningsplaner som avklarer behovet for skjøtsel og minkbekjemping. Stavanger er fortsatt bare best på papiret.

Ny telling i år

Viltfondet ved fylkesmannen i Rogaland og Stavanger kommune ved vei, park og idrett har støttet nye tellinger av takhekkende sjøfugl på Nord-Jæren. Tellingen ble gjennomført med helikopter i de samme områdene som i fjor. Planen er å foreta årlige tellinger over en sammenhengende periode på minst fem år slik at vi kan eventuelle endringer i hekkebestandene. Resultatet av årets telling blir publisert på nettsiden vår og i neste utgave av Rygjavern.

Ta badebåten til Marøy!

Den tidligere livbåten på Tauferja Solbakk" gjør nå tjeneste som badebåt til Marøy.

Finnes det noe som er gratis i dagens samfunn? Svaret er ja! Nemlig Naturvernforbundets sommerbåt "Marøyferja" som skal gå i fast rute til Store Marøy i nesten tre uker. Alle kan være med, og det koster ingen ting takket være tilskudd fra Stavanger kommune ved vei, park og idrett, Rogaland fylkeskommune og fylkesmannens miljøvernavdeling.

Vi prøvde ut gratistilbudet i fjor sommer, og det var en suksess. 192 deltakere og mange blide og fornøyde fjes. I år utvider vi tilbu-

det med en uke i juni og nesten to uker i august. Så får vi håper at værgudene er med oss i sommer slik at det blir full båt og stormende jubel.

Kort om Store Marøy

Store Marøy er ca 120 dekar og ligger i Gandsfjorden ca 670 meter rett øst for Breivik båthavn på Storhaug. Øya er friområde, eid av Stavanger kommune. Rett nord for øya ligger Litle Marøy sjøfuglreservat. Store Marøy var bebodd i perioden 1807 til 1958. De siste

årene har en dugnadsgruppe fra Naturvernforbundet ryddet øya for krattskog og gjenskapt den gamle kystlyngheia. Siden 2004 har en flokk villsauer beitet på øya hele året. Det meste av terrenget er nå åpent og godt egnet for turgåing.

Ønsker du å støtte det frivillige arbeidet på Store Marøy? Da kan du kjøpe andel i "Marøyferja" og/eller melde deg inn i Naturvernforbundet. Gå inn på vår hjemmeside eller be om innbetalingsblankett på "Marøyferja".

Sjøfuglsafari i styrtregn

Styrtregn skremte nok mange fra å delta på sjøfuglsafari med MS "Riskafjord II" tirsdag 9.juni. 10 personer trosset uværet, og de fikk en god og innholdsrik opplevelse på fjorden. Under hele turen var det tilnærmet opphold og stille. Årets tur gikk til Majoren, Tjuvholmen og Skeieholmen og deretter krysset vi kommunegrensa til Hidleklejøy og Horge øst for Vassøy. På hjemturen gikk båten via Kalvøy og Uskekalven. Sjøfuglbestandene var store, særlig nord og øst for Stavanger. Blant godbitene var grågjøss med unger og en hekkende krykkje.

Karl Andreas Knutsen leder FNF

Karl Andreas Knutsen fra Hagesund Turistforening overtar ledervetet i Forum for Natur og Friluftsliv, Rogaland (FNF) etter Naturvernforbundets Jørund Ubøe Soma. Soma har ledet FNF i fem år. Naturvernforbundets nye medlem i arbeidsutvalget i FNF er Siri Ødegaard. Hun er lærer og marinbiolog og sitter i styret i Naturvernforbundet.

FNF's årsmelding og andre aktuelle saker kan du lese på www.fnf-nett.no/rogaland

Gjenvolgt i Strand

Egil Tjensvold er gjenvolgt som leder og det samme gjelder for styret i lokallaget. I 2008 var det Preikestolen nasjonalpark som sto øverst på dagsorden, men lokallaget engasjerte seg også i kraftutbyggingssaker, forsøpling og utbygging av sykkelstier. Lokallaget har et godt samarbeid med miljøutvalget i Strand sogneråd. Medlemstallet var 62, det samme som i 2007.

Annonserer i Rygjavern?

www.naturvern.no/rogaland/rygjavern

Sommerturene med "Marøyferja" 2009

Dag	Avgang
Mandag 22.juni	Kl. 09 og kl. 10
Tirsdag 23.juni	Kl. 09 og kl. 10
Onsdag 24.juni	Kl. 09 og kl. 10
Torsdag 25.juni	Kl. 09 og kl. 10
Fredag 26.juni	Kl. 09 og kl. 10
Lørdag 27.juni	Kl. 10 og kl. 11
Søndag 28.juni	Kl. 10 og kl. 11

Mandag 3.august	Kl. 09 og kl. 10
Tirsdag 4.august	Kl. 09 og kl. 10
Onsdag 5.august	Kl. 09 og kl. 10
Torsdag 6.august	Kl. 09 og kl. 10
Fredag 7.august	Kl. 09 og kl. 10
Lørdag 8.august	Kl. 10 og kl. 11
Søndag 9.august	Kl. 10 og kl. 11

Mandag 10.august	Kl. 09 og kl. 10
Tirsdag 11.august	Kl. 09 og kl. 10
Onsdag 12.august	Kl. 09 og kl. 10
Torsdag 13.august	Kl. 09 og kl. 10
Fredag 14.august	Kl. 09 og kl. 10

Retur: Retur til Breivik båthavn etter avtale. Siste avgang på hverdager kl.15 og i helga kl. 16.

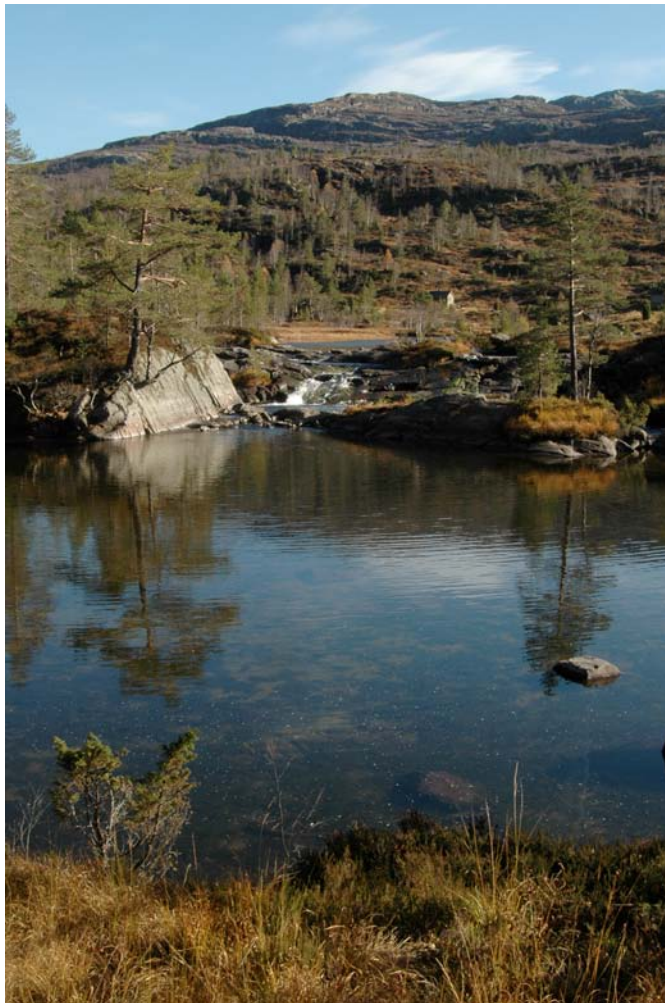
Alt du trenger å vite

- "Marøyferja" har avgang fra Breivik båthavn på Storhaug (se kart). Overfarten til Marøy tar ca 7 minutter.
- Bussrute nr 4 har stoppested ved Lervigtunet i Ryfylkegata. 5 min å gå til Breivik.
- Det er ingen påmelding og ingen aldersgrense. Grupper på 10 eller flere må ta kontakt på tlf. 416 83 238.
- Barn under 10 år må være i følge med voksen.
- Marøy er ikke tilrettelagt for rullestolbrukere.
- "Marøyferja" har redningsvest til alle unntatt barn under 2 år.
- På Store Marøy kan du bade, grille, gå tur, fiske, spille ball eller bare slappe av.
- I forbindelse med turene er det satt opp en enkel utedo.
- Alle deltakere kan bli med på guidet vandring i det vakre kulturlandskapet.
- "Marøyferja" er en tidligere livbåt fra Tauferja "Solbakk". Båten er godkjent for inntil 20 passasjerer.
- Båten blir ført av Erik Thoring og lettmatros Hadle Lavold Reiseter.
- Turene arrangeres av Naturvernforbundet i Rogaland med økonomisk støtte fra Stavanger kommune, Rogaland fylkeskommune og Fylkesmannen i Rogaland.
- Deltakelse på turene skjer på eget ansvar.
- Vite mer om Marøy? Last ned vår 44 sider natur- og kulturguide på www.rogaland.naturvern.no. Her finner du også mer informasjon som turene.
- Noe du fortsatt lurer på? Ring Erik Thoring på tlf 416 83 238.

Mer info: www.rogaland.naturvern.no -tlf. 416 83 238

Etter Tjelman-dommen: Farvel

Etter lagmannsrettens dom blir det fritt fram for å bygge landbruksveier inn i fjellheimen. Her fra Tjelman-området.

Hvorfor gikk Norges Naturvernforbund og Saudabuen Arild Austerheim til sak mot staten for å få stanset en to kilometer lang landbruksveg i Sauda?

Før jeg svarer på spørsmålet, er det nødvendig å klargjøre noen fakta.

Rogaland har mye natur, men den er ikke uberørt. Faktisk er fylket blant de mest utbygde i landet. Over 90 prosent av høyfjellsnaturen vår er utnyttet til kraftverksformål. Store beitearealer for villreinen og leveområder for andre ville arter er druknet i gigantiske vannkraftmagasiner. Legg til veier, hytter og kraftlinjer og Rogalandskartet blir et oppstykket puslespill av fragmentert natur. Tørre fakta illustrerer virkeligheten på sin måte: Rogaland har igjen 0,6 prosent kvalifisert villmark. Det vil si arealer som ligger minst

fem kilometer fra et tyngre teknisk inngrep.

Lars Monsen drar neppe til Rogaland for å oppleve villmark!

Statistikken avslører mer om Rogaland: Vi mister mer av den inngrepfrie naturen enn gjennomsnittet for hele Norge. Eller sagt på en annen måte. De naturprega områdene i oljefylket skrumper inn i raskt tempo. Og det er det to hovedgrunner til: Veibygging i landbruket og kraftutbygging.

Det er en utvikling som kommunene i Rogaland har makt til å stanse. Men viljen er ikke til stede. Kommunepolitikere ønsker økonomisk utvikling og mener det er rett å ofre naturen. Så enkelt er det.

Når ikke lokalpolitikere vil, må våre fremste tillitsvalgte på Stortinget ta ansvar. Det har de gjort et stykke på vei. Stortinget har blant

annet vedtatt fire verneplaner for vassdrag og en omfattende verneplan for nasjonalparker, ofte til store protester fra lokalpolitikere, næringsliv og grunneiere. Den lovgivende forsamling har også modernisert lovverk og forvaltning for å sikre at miljøinteresser i langt større grad blir ivaretatt.

På tross av dette stanser ikke tapet av naturmangfold i landet. Det øker. Mens nye naturområder blir vernet av Stortinget, lekker det som en sil i andre enden.

Og da er vi tilbake til Sauda og landbruksveien inn i Tjelman-området. Den illustrer hvorfor og hvordan restarealene i fjellet blir spist opp, stykkevis og delt.

Landbruket er nemlig ikke som andre næringer. Andre næringer som vil bruke areal til utbyggingsformål må søke etter plan- og bygningsloven. Men landbruket har sin egen lov, jordloven. I denne loven er det to forskrifter som gir landbruket særlige rettigheter; når bonden vil nydyrke eller bygge vei til landbruksformål. Da gjelder ikke de samme demokratiske spilleregler som vi andre må forholde oss til.

Etter plan- og bygningsloven skal et større arealinngrep kunngjøres offentlig slik at alle interesser som mener seg berørt av inngrepet, kan få komme til orde tidlig i prosessen. Det stilles krav til at saken skal opplyses på en god og grundig måte. Overordnede myndigheter som fylkesmannen og fylkeskommunen, skal sikre at ulike nasjonale og regionale hensyn blir tatt i planleggingen. Når planen er vurdert av politikerne legges den ut til offentlig høring.

Å bygge to kilometer bilvei inn i Tjelman-området er et betydelig inngrep i et vakkert område med store natur – og landskapskvaliteter. Slik foregikk denne saksbehandlingen:

- Veiplanen ble ikke kunngjort.
- Skogbrukssjefen sto for planleggingen av veien.
- Skogbrukssjefen vurderte konsekvensene av veien.
- Skogbrukssjefen vedtok søknaden som han hadde planlagt.

- Skogbrukssjefen tildelte tilskudd til veien.

Skogbrukssjefen har en forskrift i jordloven å forholde seg til: "Forskrift om planlegging og godkjenning av landbruksveier for landbruksformål."

Forskriften kom i 1996 og hadde to hovedformål: Den skulle sikre at landbruksveier virkelig var landbruksveier. Og den skulle sikre at hensyn til naturverdier, friluftsliv og kulturminner ble tilstrekkelig ivaretatt.

Naturvernforbundet og Arild Austerheim mente at Tjelman-veien hadde annen hovedinteresse enn tradisjonelt landbruk. Vi hevdet også at almenne verdier knyttet til blant annet naturvern og friluftsliv verken var tilstrekkelig opplyst eller hensyntatt. Fylkesmannen landbruksavdeling var enig i at Tjelman-veien ikke var en landbruksvei. Gevinstene som veien utløste for skog- og beitebruk, var langt mindre enn halvparten av det det kostet å bygge veien. Det betyr at veien ikke har hovedinteresse landbruk, og at byggesøknaden dermed skal behandles etter plan- og bygningsloven.

Sakens gang gjennom rettssystemet skal vi ikke bruke plass på her. Det er omtalt et annet sted i Rygjavern. La oss likevel repetere hovedinnholdet i lagmannsrettens endelige dom fordi det kan få alvorlige negative konsekvenser for naturen. Ikke bare i Sauda, men i hele landet.

Gulathing lagmannsrett fastslår at en landbruksvei ikke er underlagt vanlige bedriftsøkonomiske prinsipper. Det vil si at den lønnsomme delen av veien kan brukes til å subsidiere den ulønnsomme delen. I Tjelman-området ble de vesentlige skogressursene utløst ved å oppruste en eksisterende traktorveg. Gevinsten ble forutsatt lagt inn i regnestykket for den nye veien som skulle gå gjennom et jomfruelig naturområde med minimale skogressurser.

Transportgevinsten fra skogbruk var likevel langt mindre enn forskriftens krav til veiens økonomiske nytteverdi. Da kom sauen inn som en reddende engel.

norsk natur

Sauene må ha tilsyn og tilsyn blir lettere med bilvei. Bøndene sparer tid på å slippe og gå, og tid er kroner. 115 kroner timen ble bondens tilsyn verdsett til av lagsmannsretten. Retten mente også å vite at tilsynet utgjorde 100 timer i året. Den årlige transportgevinsten for beitetilsyn ble så kapitalisert med 4 prosent rente, og vips så var Tjelman-veien en landbruksvei etter forskriftens krav. Faktisk med så god margin at bøndene kunne bygd veien 400 meter til innover i snauffellet.

Lagmannsrettens dom er lov. Det betyr i klartekst at bøndene i Norges land fritt kan bygge såkalte landbruksveier inn i fjellheimen så sant der er sau og litt skog. Kom-

munen kan selvsagt si nei, men det hører til de sjeldne unntakene. Andre myndigheter har ikke noe de skal ha sagt. Fylkesmennene har ikke innsigelsesrett i saker som behandles etter veiforskriften og nydyrkingsforskriften.

70 prosent av tapet av inngrepsfri natur i Norge skyldes bygging av landbruksveier. Stortinget har vedtatt at tapet av naturmangfold skal stanses i 2010.

Det målet kan Stortinget glemme så lenge veiforskriften i landbruket består.

Sorenskriver Christian Fredrik Wyller (t.h.) ga Naturvernforbundet og Arild Austerheim fullt medhold. Videre f.v. advokat Kjell Brygfeldt, advokat Øystein Teigland, advokat Anders Blakstad og skogbruksjef Harald H. Løland.

Tjelmensaken fra begynnelse til slutt

Tjelmanveien -januar 2004

Åtte grunneiere i Sauda, med Ivar Tangeraas i spissen, søker om tillatelse til å bygge 2750 meter skogs-bilveg inn i Tjelman-området, fjellet sør-øst for Sauda sentrum. 800 meter er opprustning av eksisterende traktorveg, og 1950 meter er ny veg langs Sagelva og til Storehei ca 600 m.o.h.

Hyttevei-april 2004

Fylkesmannens landbruksavdeling skriver i en uttalelse til søknaden at skoginteressene er satt for høyt og at hovedinteressene i vegen ikke er tradisjonelle jord- og skogbruksinteresser.

Klagen - juni 2004

Skogbruksjef Løland overser fylkesmannens faglige råd og gjør et administrativt vedtak om å godkjenne vegprosjektet. Naturvernforbundet blir tipset om saken og påklager Lølands vedtak. Det samme gjør hytteeier på Tjelman, Saudabuen Arild Austerheim. Klagen blir avvist av Sauda formannskap.

Vedtaket- september 2004

I møte 2.september blir klagen avvist av et enstemmig fylkeslandbruksstyre. Fylkesmannen ved landbruksdirektør Jon Ola Syrstad mener vedtaket er ulovlig. Han går til det uvanlige skritt å anmode

Landbruks- og matdepartementet om å oppheve vedtaket i fylkeslandbruksstyret.

Departementene -oktober 2004

Departementet støtter langt på vei fylkesmannens faglige og juridiske vurderinger, men ønsker ikke å overprøve den lokale skjønnsutøvelsen.

Stevning- desember 2004

20. desember tar Norges Naturvernforbund og Arild Austerheim ut en felles stevning mot staten ved Landbruks- og matdepartementet og åtte grunneiere. I stevningen blir det framholdt at vedtaket om å bygge vegen er ugyldig og at grunneierne plikter å avstå fra å bygge vegen.

Avvisning- februar 2006

Staten ved regjeringsadvokaten og grunneierne ved advokat Øystein Teigland hevder at søksmålet må avvises fordi verken Naturvernforbundet eller Arild Austerheim har tilstrekkelig rettslig interesse i saken. Ryfylke tingrett er ikke enig og fastslår at søksmålet kan reises.

Tingretten juni 2006

Hovedforhandlingene i Ryfylke tingrett starter i Sauda. Det blir ført i alt 13 vitner og retten foretar befråging langs den planlagte vegtrase.

Seieren -november 2006

Ryfylke tingrett gir Naturvernforbundet og Arild Austerheim fullt medhold. Rogaland fylkeslandbruksstyres vedtak kjennes ugyldig. Staten aksepterer kjennelsen, grunneierne anker dommen til lagmannsretten.

Avvisning-juni 2007

Naturvernforbundet og Arild Austerheim påstår at grunneierne anke må avvises siden staten som hovedpart har akseptert tingrettens dom. Grunneierne har ikke lenger tilstrekkelig rettslig interesse i tvistesaken. Påstanden blir avvist av retten.

Lagmannsretten-oktober 2007

Gulating lagmannsrett behandler anken i hovedforhandlinger i Sauda rådhus. Naturvernforbundet og Austerheims advokat, Kjell M. Brygfeldt mener primært at anken må avvises.

Seier II- november 2007

Dommerne i lagmannsretten deler Brygfeldts oppfatning. Anken blir avvist. Kjennelsen blir anket inn for kjæremålsutvalget i Høyesterett.

Høyesterett -februar 2008

Kjæremålsutvalget opphever kjennelsen i lagmannsretten.

Lagmannsretten-oktober 2008

Partene kommer sammen til ny hovedforhandling i Bergen tinghus. Det blir ført et begrenset antall vitner i det forutsettes at saken i hovedsak er opplyst gjennom forhandlingene i Sauda i oktober 2007. Lagmannsrettens leder, Carl Petter Martinsen, opplyser at rettens notater fra Sauda er makulert.

Tap -november 2008

Lagmannsretten kommer på alle punkter til motsatt konklusjon av Ryfylke tingrett: Samlet gevinst skog og jordbruk utgjør klart mer enn 50 prosent av kostnadene med veien. Interessene knyttet til hytter og jakt utgjør mindre enn 50 prosent av nytten med veien. Det er ikke begått saksbehandlingsfeil som kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold. Vedtaket i fylkeslandbruksstyret høsten 2004 er følgelig gyldig og vein kan bygges.

Punktum-februar 2009

Spikeren settes i kista. Kjæremålsutvalget i Høyesterett avviser anken fra Naturvernforbundet og Arild Austerheim. Etter fire år og seks kjennelser står naturvernerne igjen som tapere og med en samlet regning på ca 1,1 millioner kroner.

Tvillingfusser truet av kraftutbygging

Tvillingfossene i Årdal er en godt bevart hemmelighet. De er ikke synlige fra bilvei og ligger gjemt i et vilt og vakker juv. Nå er det fare for at unike Ullestadåna og Tverråna blir utbygd. Lyse har nemlig varslet utbygging av Sandvatn og vassdragene som drenerer til Årdal. Det vil ramme Ullestadåna som på dette bildet ses til venstre. Grunneierne har i tillegg sine egne utbyggingsplaner som også omfatter Tverråna til høyre på bildet. Selv om det ved en utbygging blir pålagt minstevannføring, vil den mektige fossekraften bli redusert betydelig. Fossene har et fritt fall ned i Ullestadjuvet på ca 30 meter.

Naturvernforbundet reagerer sterkt på at Direktoratet for naturforvaltning har nedklassifisert vassdragene i området. Sandvatn med Sandvassåna er en av de aller siste som ikke er underlagt regulering. Lyse hevder at en terskeldam i Sandvatnet ikke er regulering, men det er det i praksis selv om den ikke står ute i selve vatnet. I tillegg til terskeldammen

lages det også tunneller fra Lyngsvatnet og inn i Sandvatnet. Da er det feil fra Lyse sin side å hevde at Sandvatnet ikke blir regulert. Direktoratet for Naturforvaltning (DN) kan neppe ha fått de korrekte opplysningene fra Lyse i saken, da de i fjor nedklassifiserte området fra kategori II til I. I 1983 da Samlet Plan plasserte området i klasse II, var det pga at området hadde høy konfliktgrad. I dag må konfliktgraden tvert imot vurderes som enda høyere enn den gang.

Naturvernforbundet har protestert mot Lyses planer som vil ødelegge en rekke fosser i området, ikke minst Rykandfossen ovenfor Nes. Forbundet reagerer på den ødeleggende bit for bit utbyggingen av vassdragene som nå pågår og etterlyser en fylkesdelplan for småkraftverk i Rogaland.

På vår hjemmeside kan du lese vår høringsuttalelse samt omfattende dokumentasjon fra utbyggingsmotstanderne Arent Greve og Erik Larsen.

Tvillingfossene i Ullestadjuvet i Årdal fins det ikke maken til Rogaland. Nå kan de bli temmet av kraftutbygging. Foto: Ove S. Førland,

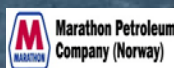

Norsk Oljevernforening for Operatørselskap

www.nofo.no

En ledende aktør innen oljevern med fokus på:

- Bekjempelse av oljesøl
- Teknologiutvikling:
 - mekanisk opptak av olje
 - dispergering
 - fjernmåling
 - kyst og -strandsoneberedskap

**Konsekvensutredninger og miljørisikoanalyser
Resipientundersøkelser og miljøovervåking
Fiskeundersøkelser
Kartlegging av biologisk mangfold
Miljøstyring og miljøregnskap**

Ambio Miljørådgivning as
Godesetdalen 10
4034 Stavanger

Tlf: 51 95 88 00
e-mail: post@gambio.no
www.ambio.no

www.shell.no

SANDNES KOMMUNE
Kommunalteknikk

**I Sandnes graver vi ned
avfallet.....**

.....i containere

**Vi løser forsøplingsproblemet med økt kapasitet og estetikk
ved etablering av nedgravd avfallssystem.**

FØR: kapasitet ca. 2 m³

Hytterenovasjon, Eikelivannet i Sandnes kommune.

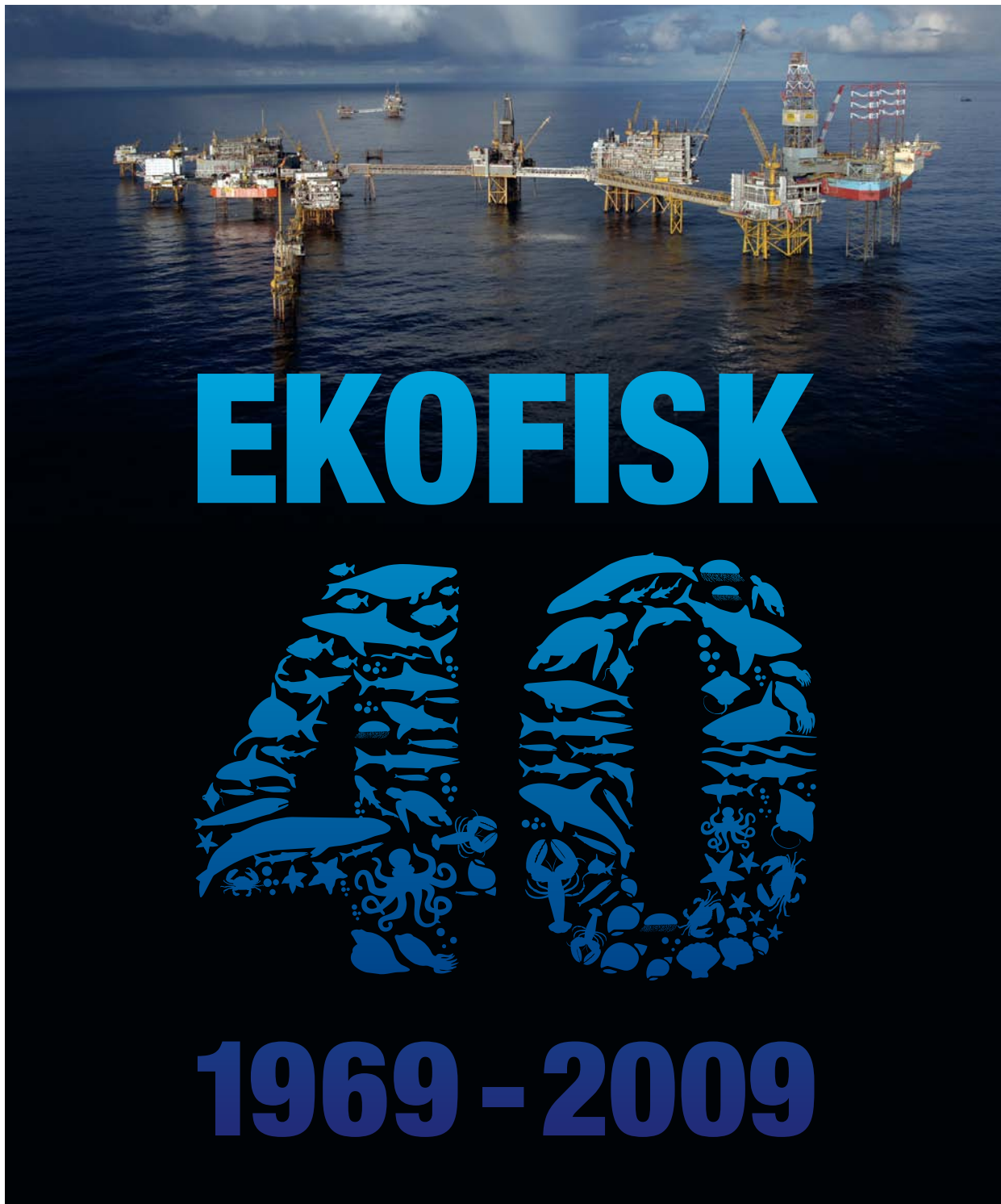
ETTER: kapasitet 15 m³

Spør eller
gi oss tips om
renovasjon!

taleroret.no

Samspill er vårt fortrinn

drifkraft Foto: Kjell Aasek

ConocoPhillips

ConocoPhillips er et internasjonalt integrert energiselskap med aktivitet over hele verden. Hovedkontoret ligger i Houston, USA. Virksomheten i Norge ledes fra selskapets kontor i Tananger i Sola kommune. ConocoPhillips er største utenlandske operatør på norsk sokkel. Selskapet står bak driften av feltene i Ekofisk-området og har attraktive eierandeler i felter som Heidrun, Troll, Statfjord, Visund, Oseberg, Alvheim og Grane.

**Kreativitet er en
viktig energikilde**

Our creative energy: Som energiselskap står vi foran mange utfordringer. Men løsningene finner vi ofte i vår egen kreativitet. I TOTAL vet vi at morgendagens løsninger vil være et resultat av vår evne til å tenke annerledes – i dag. Derfor er vår kreativitet en viktig ressurs.

Vi har stor tro på vår framtidige rolle som en viktig energiaktør i Norge. Les mer på **www.total.no**

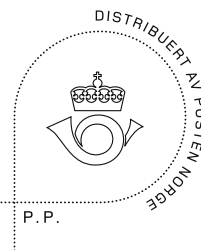
Our Creative Energy

Returadresse:
Rygjavern
Postboks 441
4002 Stavanger

B

NORGE

16

AKTIVITETER

RYGJAVERN
2 / 2 0 0 9

Søndag 16.august:

Tur over lynghei og gjennom gammelskog i Preikestolsområdet

Naturvernforbundet i Rogaland og i Strand inviterer til fellestur gjennom deler av foreslåtte Preikestolen nasjonalpark. Benytt sjansen til å bli kjent med variert og vakert naturlandskap.

Første del av turen går i furuskogli med stigning opp mot åpen, flat lynghei sørover mot Longavatnet. Nord for "stemmen" ved Longavatnet kommer vi inn i Longavatnet barskogreservat. Herfra går turen i spredt furuskog ned til Forenesvatnet. På ny en stigning i gammel furuskog over til Holmavatnet samtidig som vi forlater barskogreservatet. Fra Holmavatnet videre opp i blandingsskog og over til indre del av Småsildalen med en del gammel løvskog, for så å ende opp på parkeringsplass i vestre ende av Liarvatnet.

Dersom været skulle slå seg helt vrangt kan turen kortes inn noe ved å gå langs sørsida av Liarvatnet.

Turen vil gå i et svært variert ter-

Over lyngmarker i Hålandsheia. Longavatnet i bakgrunnen. Foto: Ove S. Førland.

reng med mange naturtyper og vi gjør regning med å bruke hele dagen. Det vil under turen bli orientert om planter, dyr, fugler og andre arter som finnes innen området, med andre ord mangfoldet som særmerket dette som kan ende opp som Rogalands første Nasjonalpark. Turen går midt i røsslyngblomstringen og vi vil komme til å se en av Norges minste orkideer, samt gammel levende furuskog på over 400 år.

Terrenget er krevende og passer ikke for de aller minste, godt fottøy er en betingelse.

Avgang fra Tau ferjekai i Stavanger kl. 09.00.

Avgang fra Tau ferjekai kl. 10.00 med buss til Målandsdalen.

Beregnet avgang med buss fra Liarvatnet kl 18.50

Retur med Tauferja avg. kl 19.30 fra Tau.

Deltakeravgift (ekskl. Tauferja): 150,- (V), 75,- (barn/ungdom/pensjonist) 300,- (familie)

Påmelding til Naturvernforbundet i Rogaland: rogaland@naturvern.no. Frist mandag 10 august.

Flere opplysninger kan fås av naturlos og kjentmann Ove S. Førland, tlf 51 74 77 69 eller 952 93 526.

Gammelskog ved Forenesvatnet. Foto: Ove S. Førland.

Rød strek = foreslått vernegrense Preikestolen nasjonalpark. Stiplet linje = turstier